

ДРЕВНОЕГИПЕТСКОТО “ЛОЯЛИСТИЧНО ПОУЧЕНИЕ”, СТЕЛА НА СХОТЕПИИБРЕ

Емил Бузов

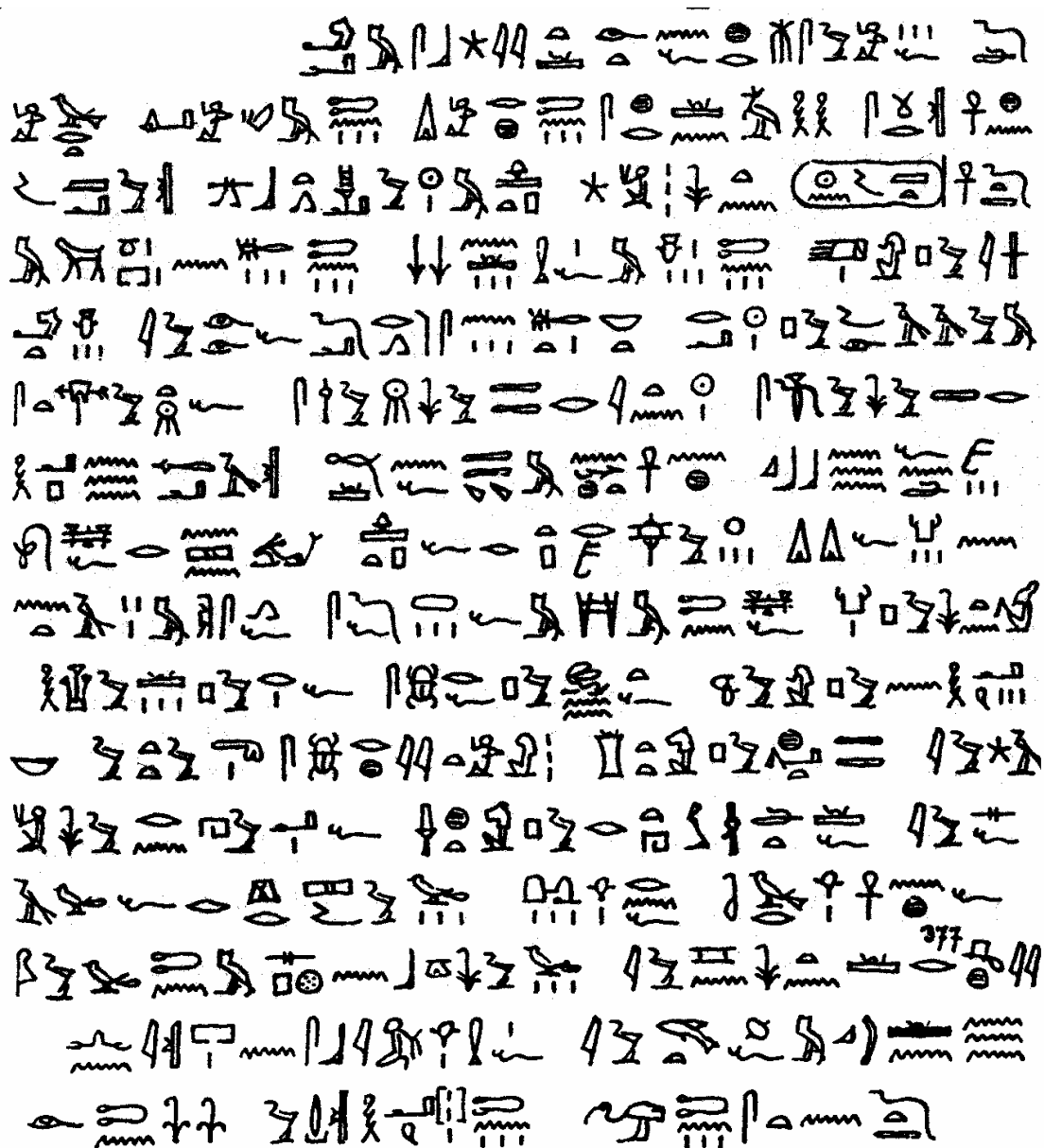
Ориенталия 2 (2007), 103-108.

Древноегипетското “Лоялистично поучение”ⁱ е записано върху стелата на Схотепиибре издигната в Абидос в средата на XII дин, която сега се съхранява в музея в Кайро (No 20538).ⁱⁱ Текстът на поучението е запазен още и на три папируса от Лувара (от началото и втората половина на XVIII дин), дъска за писане и повече от 72 остракона от Новото Царствоⁱⁱⁱ.

Произведението е публикувано за пръв път в йероглифика от О. Мариет^{iv}, а след преводите на Дж. Брестед^v и А. Ерман^{vi} става популярно и попада във всички антологии с преводни текстове свързани с литературата на Древен Египет^{vii}. Въпреки множеството преводи, цялостно изследване на текста е направено едва през 1976г. от Ж. Познер.^{viii} Според Познер, който е и най-добрия познавач на текста, поучението принадлежи към литературните творби с политически характер и трябва да се датира в началото или средата на Средното Царство (XII дин). В последните години произведението се свързва от редица изследователи с “Почението на човека към неговия син”, в отделен под жанр на египетската дидактична литература наречен “Лоялистичен” (или “Лоялистични поучения”)^{ix}. Наличието на поучението върху стелата на Схотепиибре на означава задължително, че той е и неговия автор. Най-вероятно произведението е било създадено по-рано, а Схотепиибре е пожелал да бъде изписано върху неговата стела. Както отбелязва Лоприено, части от текста на поучението се срещат в надпис на везира Ментухотеп живял близо век преди времето на Схотепиибре^x. В самото поучението не е посочена и определена личност – син към когото да е отправен текста, каквато е практиката в този вид произведения, а се споменават общо, децата на Схотепиибре. Това допълнително дава основание да се преразгледа авторството на поучението^{xi}. Самият Схотепиибре е служил при Сенусерт III и Аменемхе III. Паметниците от времето на Новото Царство не споменават автор на произведението и само свидетелстват за популярността на текста.

На пръв поглед поучението не се отличава съществено от редица текстове от времето на XII династия, чиято характерна черта е опита да се обясни божествената царска власт. Но началото на

произведението ни дава възможност да реконструираме, до известна степен, смисъла вложен от древните египтяни в написването и четенето на този вид текстове. Поучението е интересно и с това, че ни показва една от характерните черти на египетската литература – т. нар. “дифузия на жанровете”. Текстът започва като същинско поучение, но след това се доближава много до химните към царя известни ни от времето на Сенусерт III.

Транслитерация:

*h3t-^c m sb3jt ir.t.n.f hr msw.f
dd.i^{bii} wr.t di.i sdm.tn di.i rh.tn*

*šhr n nḥḥ ššrw ḥnh mʒw
sbj.t ḥw m ḥtp
dwʒ.w niswt Ni-mʒt-Rḥ ḥnh dt
m ḥnw n ḥ.wt.tn
snsn.w ḥmw.f m ib.w.tn*

*Šiʒ pw imj ḥʒtj.w
iw ir.tj.f(j) dḥr.sn ht nb.t
Rḥ pw mʒʒw m stwt.f
šḥdw sw tʒ.wj r itn
swʒdw sw tʒ r Ḥḥpj ḥʒ
mḥ.n.f tʒ.wj m nḥt ḥnh
kbb fnd.w wʒj.f r nšn
ḥtp.f r tpr tʒw
dd.f kʒ.w n ntjw m šms.f
sdʒ.f mdd mtn.f
Kʒ pw niswt
ḥʒw pw rʒ.f
šḥpr.f pw wnn.t(j).f(j)
Ḥnmw pw n ḥw.w nb
wttw šḥpr rhjt
Bʒstt pw ḥw.t tʒ.wj
iw dwʒ sw r nḥw-ḥ.f
Šḥmt pw r thi wdt.f
iw sfʒ.f r ḥrj šmʒw*

*ḥʒ.w rn.f twr(.w) ḥr ḥnh.f
šw(.w) tn m sp n bgs
iw mr.n niswt r imʒhj
nn is n sbi ḥr ḥmw.f
iw ḥʒt.f m kmʒ n mw
ir(.w) tn nn wdʒ ḥw.w.tn
gm(.w) tn st n dt*

Превод:

Начало на поучението направено от него за децата му.
“Имам нещо важно да кажа,

давам ви да чуете,
давам ви да знаете^{xiii},
плановете на вечността,
действията на живота както трябва да бъдат,
преминаването на живота в мир^{xiv}.
Възхвалявайте царя Нимаатра^{xv}, да бъде жив вечно,
във вътрешността на телата си
и бъдете добре разположени към негово величество в сърцата си.
Сиа е той в сърцата (хати)^{xvi},
очите му изследват всяко тяло.
Ра е той виждащ чрез лъчите си^{xvii},
той е който осветява двете земи повече от слънчевия диск,
той е който кара земята да разцъфти повече от велик разлив.
Пълни той двете земи със сила и живот.
Запушени^{xviii} са носовете щом започне да вилнее той,
а спокоен ли е - ще дишат (те) въздуха.
Дава той храна на тези, които го следват.
Дарява той лоялният му.
Царят това е Ка,
словата му са богатство.
Той кара да възникне това, което ще съществува^{xix}.
Хнум е той за всяко тяло,
зачеващ и каращ да възникват хората.
Бастет е той, защитаващ двете земи,
възхваляващият го е защитен с ръката му.
Сехмет е той към престъпващия заповедите му
и омразният му ще е в беда^{xx}.

Сражавайте се за името му,
уважавайте живота му.
Бъдете празни от случай на грешка,
(защото) този когото царя обича ще бъде имаху,
а няма гробница за врага на негово величество,
неговото тяло е хвърлено във водата.

Правете вие това и членовете ви ще са здрави.
Намерете вие това (за полезно)^{xxi} за вечността.

ⁱ Името на произведението е дадено от Ж. Познер заради отношението в текста към египетския цар, както и поради употребата на израза *mdd mṯn* 'be loyal' /FD.

122/. G. Posener. *Litterature et Politique dans l’Egypte de la XIIe dynastie*. Paris 1956, 117.

ⁱⁱ Стелата е от варовик с размери 123 x 48 x 24 см. Изписана е от двете страни, като самото поучение заема малка част от текста. В останалата част са изписани длъжностите изпълнявани от Схотепиибре и неговите титли.

ⁱⁱⁱ Н. Brunner, *Die Weisheitsbucher der Ägypter*, (Dusserldorf/Zurich 1988/1998), 178. виж още и А. Roccati. *Sapienza egizia. Testi del Vicino Oriente Antico I/4*. Brescia, 1994, 89-90; Antonio Loprieno. *Loyalistic instructions*. in: *Ancient Egyptian Literature. History and Forms*. (ed.) Antonio Loprieno. Leiden – New York – Koln. 1996, 412.

^{iv} Mariette, *Abydos*, II, 34 and pls. 24-26. По-късно е преиздадено и от Lange-Schafer, *Grabsteine*, II, 145-150, and IV, pl. 40; К. Sethe, *Ägyptische Lesestücke*. Leipzig 1928, 68-69; А. Kemal, *ASAE*, 38 (1938), 265-283; А. Kemal, *ASAE*, 40 (1940), 209-229 (the verso).

^v J. H. Breasted. *Ancient Records of Egypt (BAR) I*, 1906, §§ 745-748

^{vi} А. Erman. *Ancient Egyptian Poetry and Prose*. (translated by A.M.Blackman). Oxford 1927, 84-85.

^{vii} Поучението е преведено още и в: J. B. Pritchard. *Ancient Near Eastern Texte relating to the Old Testament.(ANET)*. 2ed. 1955, 431; С. Kuentz, *Deux versions d’un panegyrique royal*. in: *Studies Presented to F. Li. Griffith*, London 1932, 97-110; M.Lichtheim, *Ancient Egyptian Literature*. Los Angeles/London. Vol I. 1973, 126-129; W. K. Simpson, *The Literature of Ancient Egypt: an Anthology of Stories, Instructions and Poetry*, 2nd ed. London 1973, 198-200; R. Parkinson. *The Tale of Sinuhe and Other Ancient Egyptian Poems 1940-1640 B.C*. London, 1997, 235-246; Н. Brunner, *Die Weisheitsbucher der Agypter*, (Dusserldorf/Zurich 1988/1998), 178-184.

^{viii} G. Posener, *L’enseignement loyaliste, Sagesse egyptienne du Moyen Empire*. Centre de Recherches d’Histoire et de Philologie de la IVe Section de l’Ecole pratique des Hautes Etudes II, Hsutes Etudes Orientales, Bd. 5, Genf 1976.

^{ix} Miriam Lichtheim. *Didactic Literature*. in: *Ancient Egyptian Literature. History and Forms*. (ed.) Antonio Loprieno. Leiden – New York – Koln. 1996, 251-252. Според Антонио Лоприено тези две произведения притежават характерни особености, което позволяла тяхното отделяне в под жанр. Най-характерните черти той подрежда така: анонимност на текстовете (т. е. липса на ясно изразен автор); приравняване на т. нар. “анонимен бог” (*ntr*) с египетския цар; желанието да се покаже пълното сходство между успеха в живота и оцеляването след смъртта; популярност на текста. Antonio Loprieno. *Loyalistic instructions*. in: *Ancient Egyptian Literature. History and Forms*. (ed.) Antonio Loprieno. Leiden – New York – Koln. 1996, 403-414.

^x пак там стр. 404

^{xi} Това не е прецедент сред поученията. Ср. Поучение за Кагемни.

^{xii} *dd.i wr.t* “I say something important” /FD. 63/

^{xiii} Характерен израз, който се среща в почти всички текстове спадащи към дидактичния жанр. Знанието вложено в тези произведения се получава чрез слушане на словата изречени в поучението и поставянето им в сърцето на човека. Тогава “слушаният” се превръща в “знаещ” и започва да действа според написаното ср. Поучение на Аменемопе 27, 7-15 “*Виж тези тридесет глави, те забавляват, те учат, те са начело на всички писания, те са, които правят знаещ незнаещия. Ако се четат пред незнаещия ще се очисти той чрез тях.*”

Пълни се с тях, дай ги в сърцето си”; 3, 9 – 12 “Дай ушите си, чуй (словата), които са говорени, дай сърцето си (хати) да (ги) изследва, полезно (действено) е даването им в сърцето ти, а горко му на пренебрегващия ги!”

^{xiv} Тези изречения се явяват едни от най-интересните в произведението, защото именно тук се загатва смисъла на дидактичната литература като цяло. Подобни изречения срещаме и в “Поучение за Кагемни” II, 3 – 5: “И тогава даде везирът да бъдат повикани неговите деца, след като разбра той замислите на хората и техният характер се яви пред него. И накрая каза той на тях: “Що се отнася до всичко написано в този свитък, слушайте това, както го казах! Не прекрочвайте в повече от определеното!”, От примера става ясно, че човек за да напише такова произведение трябва първо да е разбрал замислите на хората и тяхната природа (характер) т.е. да знае всичко за хората и себе си, след което би могъл да каже какви са “плановете на вечността, действията на живота, каквито трябва да бъдат и преминаването на живота в мир”. “Плановете на вечността и действията на живота” всъщност са замислите на бога. С други думи целта на поученията е да извършат промяна в сърцето на човека, така че превърналия се в “знаещ” човек да съедини сърцето си с това на бога и неговите замисли да са тези на бога. виж още С. Игнатов. Мъдростта на древните египтяни. С. 2006, 6-8. Поради естеството на египетското общество, в което липсва разграничаване между политика, религия, изкуство и т.н., и което се управлява от цар, който според древните египтяни е бог, замислите на бога, описанието на правилния живот, такъв какъвто трябва да бъде и да се живее (което е целта на поученията), всъщност не излиза извън рамките на обяснението на ежедневни, битови ситуации. Ето защо такива обобщения са изключителна рядкост за литературата на Древен Египет. Точно поради този факт, редица изследователи считат дидактичните текстове само за предписания на способите за бързо издигане в йерархията на обществото. Като по този начин не отчитат уникалността на египетската държава - мястото където тези произведения са съставени и за където са предназначени.

^{xv} Аменемхе III

^{xvi} Сия – “силата на възприятието и познанието”, виж още Т. Леков, Скритото знание. Свещените книги на Древен Египет. 2004, 41-46. От Мемфиския богословски трактат знаем, че бога Птах е в сърцата на всички живи същества. Да бъдеш в сърцето означава да знаеш всичко което се замисля от това сърце т. е. да знаеш всичко за човека.

^{xvii} Друга идея влагат в изречението А. Ерман и У. Симсън: “He is Re, by whose rays one sees”.

^{xviii} Запушени букв. “Тихи (спокойни) са носовете, щом започне да вилнее той”, т. е. не дишат носовете на хората, когато той е в ярост. Според древните египтяните, човек диша именно чрез носа си.

^{xix} За паралел на това виж: Urk. IV 96; 162. H. Grapow, Beitrage zur Untersuchung des Stils ägyptischer Lieder. ZÄS 79, 1954, 26.

^{xx} За подобно сравнение на египетския цар с редица богове и техни специфични качества виж още в KRI II, 120-122.

^{xxi} В оригинала е само “Намерете вие това за вечността”, но от други дидактични текстове знаем, че това което е записано в тези произведения се нарича *3h* “полезно, активно, действено” за вечността ср. Мерикаре 143-144 *mk dd.n.i n.k bw 3h n ht.i* “Виж, говорих ти това което е действено за тялото ми”.

The article deals with the well known Ancient Egyptian Loyalistic Teaching. It gives transliteration and new reading of the translation from the stele of Shotepibre. It comments basic ideas at the didactic Egyptian literature genre and consider the goals of building up this form of literary works.